

Keller Péter

A láthatatlan ember látható arca

(Gárdonyi Géza: a Dédapám)

(in: Csóka Úrtól Gáspár Atyáig, Ünnepi kötet Csóka Gáspár OSB 75. születésnapjára, Szent Mór Perjelség Győr, 2013, 433-440.)

Sokak számára ismert Zéta mondása: „Az embernek csak az arca ismerhető, de az arca nem ő. Ő az arca mögött van. Láthatatlan.”

Dédapám egy rövid írásának *A látás* a címe. Ebben így ír:

„Mindig jólesik a lelkenek, mikor fiatal embereket látok úton, akár vasúton, akár országúton. Ezek azért utaznak, hogy lássanak. Föl vannak szerelve földképpel, messzelátóval, kalauzkönyvvel, jegyzőkönyvvel s a szemükben az élet szeretete mosolyog. De vajon van-e köztük csak egy is, akit akár a szülők, akár a mesterek megtanítottak volna látni?

Mert más a nézés, meg más a látás. Nézni mindegyike tud. Látni nem. S bizony az utazók közül nem mindig az tér a tapasztalatok legtöbb kincsével haza, aki a távolból leghamarabb megmondta, hogy a toronyóra mennyi időt mutat, hanem sokszor az a vaksi utitárs, amelyik szemüveg nélkül még az ajtón is alig tud kimenni.”

„Mikor híres ember arcképét nézzük- mondja Dédapám-, azt akarjuk látni, ami láthatatlan: a lelkét.” Mennyire jellemző rá ez a mondás. Mennyire lényegre látó! Milyen érdekes, hogy hosszú időn keresztül senki nem volt kíváncsi a lelkére! Sőt!

Én most „vaksi utitárs” szeretnék lenni.

Sajnos sem Dédapámat, sem Nagyapámat személyesen nem ismerhettem. Olvastam a Nagyapám által írt életrajzot Dédapámról és olvastam még mások tollából is sokmindent. A mások által írt dolgozatok, könyvek tartalmával és üzenetével szívem mélyén ritkán tudtam azonosulni. Mindig hiányoltam, hogy majd valahol valaki leírja végre azt, amit érzek... Aztán magam indultam felfedező útra.

Dédapám alapos ember volt. Gondolatai vonatkozásában szemérmes. Nem akarta, hogy más belelásson terveibe, ugyanakkor szinte mindent dokumentált. Két olyan forrás is van, melyet nem szánt a nyilvánosság elé: a *Titkosnapló* és a *Földre néző szem égre néző lélek* című, gyermekei számára megfogalmazott bölcsesség-gyűjtemény. Mind a két mű azonban nyilvánosságra került. Nekem ezek voltak a hiteles források.

Rájöttem, hogy, az életrajzírokat fenntartásokkal kell kezelni, ugyanis kimutatható, hogy minél távolabb álltak tőle térben, időben, szellemiségüket tekintve, annál kisebb az általuk megfogalmazottak igazságtartalma, de annál nagyobb a hírértéke¹.

Vannak aztán elhallgatott életrajzírók. Közéjük tartozik Tordai Ányos, egy egri jóbarát, irodalomtörténész, ciszter paptanár, aki mindennapos vendég volt a Gárdonyi házban. Ő egyik írásában - *Gárdonyi utolsó napjaiból-Naplójegyzetek* (Élet XIII évf.23.sz. 1922.November 12(?))- leírja Dédapám utolsó napjait, amiből én azt látom, hogy Dédapám komolyan hitt az örök életben, vágyott az Isten közelségére.

Október 26-án, halála előtt néhány nappal már mondta: „...*Fáradt vagyok. Mintha nem akarna a test tovább szolgálni, de én készen vagyok minden pillanatban*”. „ Tordai hozzáteszi: „... *Valami bölcs megnyugvás csendült ki szavaiból.*”

Halála előtt utoljára ciszter papokkal beszélt. „...*Mikor P. kijött a beteg szobájából (...) kérdő tekintettel vártuk szavait. –Nagyon melegen, nagyon bizalmasan beszélgettünk. Folyton vallási kérdésekről. Ritka nyugodt lélek, Istenben bízó, szebb életre vágyó...*” mondta P.

A cikk azzal zárul, hogy Dédapám a Bebek bástyába temetik. Tordai hozzáteszi: „... *mi egriek följebb nem vihettük, de a Jó Isten hisszük, még magasabbra vitte.*”

Tordai Ányos ezen híradása azt láttatja velem, hogy **az örök élet Dédapám számára fontos volt**. Ha nem lett volna az, miért mondta volna a pap barát: „*Istenben bízó, szebb életre vágyó*”. És ha nem lett volna méltó erre, miért fogalmazott volna Tordai Ányos úgy: „*a Jó Isten hisszük, még magasabbra vitte*”. Természetesen bizonyosság nincs, de egy pap szájából az, hogy „hiszzük”, különösen egy haláleset kapcsán nem lehet udvarias elszólás!

Azt látom, hogy az Istenben való bizalom és Isten közelében való földi és túlvilági élet utáni vágy az a kulcs, amivel ki lehet nyitni a „kincsesládát”, aminek segítségével meg lehet találni a gondolatok tengerében azokat a cölöpöket, amelyek egyenes és biztos utat mutatnak arra vonatkozóan, milyen is volt Dédapám „arca”.

Úgy látom, **Dédapám már földi életében örömet lelte Jézus követésében.**

Ziegler Géza 18 éves korában fogalmazza meg életelveit. Az életelvekkel Tordai Ányost és Nagyapámot leszámítva nem tudtak mit kezdeni az irodalomtörténészek. Pedig jó észrevenni, micsoda jelentőséget kap az életelvek között az alázatosság, melynek kifejtése: „*kövesd Jézus és Szókratész példáját*”.

Dédapám ismerte és folyamatosan olvasta a Bibliát. Szinte megdöbbenő, hogy az alázatosság és Jézus követése a Bibliában a Máté evangélium Isten országáról szóló részében együtt szerepel (*Mt 11, 25-30*). Olyan emberekhez szól itt Jézus, akik fáradtak, és akik teher alatt görnyednek. (Ilyen helyzetben élt Dédapám 18 évesen.) Őket hívja, vegyék magukra

¹ Részletesen ld: http://gardonyigeza.hu/wp-content/uploads/2011/11_09_26_ELTE.pdf

igáját, tanuljanak tőle. Tanulják el tőle a szelídséget és az alázatosságot, s ha ezt megteszik, megtalálják lelkük nyugalját.

Dédapám meglátta, hogy az alázatosság jézusi értelemben más, mint amit általában az emberek gondolnak. Fiainak ezt mondja:

„Az erkölcsöket tanítják az iskolában, de nem magyarázzák meg. Az alázatosság is olyan erkölcs, amelyet könnyű félreérteni. A mi életviszonyainkban az alázatosság nem azt jelenti, hogy hajtsuk a nyakunkat bárki lába elé.... A ti alázatosságtok csak az emberszeretemben nyilvánuljon”.²

A lélek nyugalját csak a szeretet gyakorlásában lehet megszerezni. Jézus követése a szeretet gyakorlása. Szeretni krisztusi értelemben csak szelíd és alázatos szívvel lehet!

Ismerve, hogyan halt meg, mik voltak utolsó szavai, hogyan vélekedtek róla a ciszter papok, állítható, hogy Dédapámnál az életelvek megfogalmazása nem pillanatnyi fellángolást jelentett. Úgy látom, **az alázatosság és Jézus követése Dédapám számára életprogram volt.**

Fiainak ezt írja:

„Valaki azt mondja:

- Az élet célja rejtve van előttem.

Válasz:

- Az utat azonban láthatod. Ha azon az úton haladsz, amelyen a náladnál tökéletesebb emberek nyomai látszanak, mindig nyugodtan gondolhatsz az utadnak a végére.³”

Nehéz itt azt hinni, hogy nem a János evangéliumra gondolt (Jn 14,1-6), ahol Jézus azt mondja magáról: *„Én vagyok az út az igazság és az élet... senki sem juthat el az Atyához, csak általam.”* Ha pedig így van, akkor **a Jézus követés számára örökélet-program**, melynek meghatározó eleme a tökéletesedés:

„A hegymászás testi bolondságnak látszik. Pedig az életünk mindvégig hegymászás.

Jézus ma is ott áll a hegyen.

Jézus a tökéletesség.

Mindenki megismerheti: mily fokán áll a tökéletességnek, akár maga, akár más. Minél jobban megérti Jézust, annál tökéletesebb.

Kezdetben mindenki vak iránta.

Egyszer csak világosodik a szemének.

Egyszer csak bámul.

Egyszer csak indul utána.

Mind a hegy körül vagyunk. Valamennyiünknek fel kell jutnunk valamikor a hegyre.”⁴

² Részlet a *Földre néző szem*-ből

³ Részlet a *Földre néző szem*-ből

⁴ Részlet a *Földre néző szem*-ből

Én azt látom, **Dédapám életének, és művészetének kulcsszava a Jézus követés**, amiből szinte már automatikusan adódik, hogy **az apostolkodást tekintette küldetésének**.

Jézus saját maga szolgálatát abban látja, hogy világítson: „.... Világosságul jöttem a világba, hogy aki hisz bennem, ne maradjon sötétségben (Jn 12,44-46). Vagy másutt: „Én vagyok a világ világossága. Aki követ, nem jár többé sötétségben, hanem övé lesz az élet világossága” (Jn 8,12).

Jézus azonban nemcsak magára mondja: „Én vagyok a világ világossága”, hanem az apostoloknak is ezt adja feladatul: „Ti vagytok a világ világossága” (Mt 5,14).

Én örömmel látom, hogy Dédapámnál a lámpás motívum bibliai alapon értelmezhető, és értelmezendő. Jézus a tiszta Fény. Minden apostol, sőt minden igazán hívő ember egy-egy „szín”, mindannyian különböző szerepet töltünk be Isten akaratának spektrumában. Dédapám érezte és felvállalta ezt. Vállalta, mint tanító, vállalta, mint újságíró és vállalta mint író. Nem véletlenül mondja tehát *A lámpás*-ban a tanítókra vonatkozóan: „*A lámpás én vagyok. Világítok a sötétségben. Utat mutatok! Nálam nélkül vak a látó is.*” és nem véletlenül mondja *A mese a szekérről* című rövid elbeszélésében az íróra vonatkoztatva: „*Vitte a lámpást vízen, sáron, jó úton, rossz úton egyaránt: világított valamennyinek.*”

Úgy látom, azért volt „magányos fa”, és azért az ma is, mert művészetét krisztusi apostolkodásként fogta fel, apostolkodni pedig csak hiteles emberek tudnak, akiknek áldozatot kell vállalni hivatásukért, akik nem földi és statisztikákban kifejezhető sikerekre törekednek, hanem örök értékek megismertetésének és terjesztésének szentelik életüket.

Dédapám ezt a belső örömet, mint igazi néptanító közvetítette először az iskolásoknak, aztán az újságolvasóknak, végül az egész nemzetnek.

Céljai a keresztény ember céljai: alkotni, vagyis adni, nemesebbé tenni az embereket, bemutatni, hogy a szeretet mindent meg tud változtatni, hogy a szív nagy aranyozó, hogy a kedvesség érték⁵.

Céljai elérése érdekében először maga akart tökéletesedni. Tehetségét Istentől kapott ajándéknak tekintette, melyet azért kapott, hogy minden emberben azonos rezgést keltsen írásaival, azaz minden ember számára maradandó lelki élményt nyújtson, megláttassa az emberben az angyalt. Megszenvedett tapasztalatait adta át, úgy hogy felejthetetlen karaktereket alkotott.

Másokat úgy akart nevelni, hogy először magát tökéletesítette, de kimutatható, hogy folyamatosan javította, tökéletesítette művészetét is⁶.

⁵ A Titkosnaplóból levezethetállítások: ld: http://gardonyigeza.hu/wp-content/uploads/2011/GG_titkosiras.pdf , http://gardonyigeza.hu/wp-content/uploads/2011/GG_PDCA.pdf

⁶ Részletesen ld: http://gardonyigeza.hu/wp-content/uploads/2011/GG_PDCA.pdf

Az apostolok élete azonban emberi élet. Péter megtagadta Krisztust, Pál üldözte a keresztényeket, de mindkettőjük és mind a tizenkettő élete bizonyítja: a fény egyenesen vonalban terjed, a krisztusi fény kiegyenesíti az életutak görbéit.

„Míg meg nem hal, ne mondj boldognak senkit, csak a halálakor lehet latra vetni az embert.(Sir 11,28) mondja a Biblia. Köszönet Tordai Ányosnak, hogy leírta a halál körülményeit. „Adjatok egy fix pontot, és én kifordítom sarkaiból a világot" - mondja Arkhimédész. Igen, az örök élet felől jövő fénysugár láthatóvá teszi boldogság útjelzőit: a 18 éves korában megfogalmazott életelveket, a Mária szeretetet, a Jézus követést, az emberszeretetet, a tökéletesedés utáni vágyakozást, az apostolkodást, megvilágítják azt az arcot, amit én látok.

Új arc ez?

Más arc ez?

Nem! Mert nem lehet új, nem lehet más. Az arc nem változik. Az arcot a lélek rajzolja.

De akkor miért beszéltek más arcról?

Olyan világosan látta ezt Dédapám: „*A világ szemében én csak kép vagyok. Egyiknek színes, másoknak csak árnyék; mindenképp csak annyira fontos, amennyire az ő élete érdekeit szolgálom...*”

Igen, van aki képet szeretne nézni és van aki arcot szeretne látni.

„*Mert más a nézés, meg más a látás. Nézni mindegyike tud. Látni nem.*”

Pedig több látó ember is említhető!

Tordai Ányos *Amit nem tudunk Gárdonyiról* című írásában ezeket mondja:

„*Örömmel kell azt hirdetnünk, hogy alig van Isten-hívőbb, Krisztus-szeretőbb, Mária-tisztelőbb, másvilágban-bizakodóbb, tisztábbtollú és erkölcsösebb írónk Gárdonyinál.*

(...)

1897-ben már Krisztusról álmodik, már azt tervezi sírfeliratául: Hiszek egy Istenben és az örök életben...

(...)

... egri jóbarátainak javarésze katolikus pap. Gyakori tárgyai a beszélgetésnek a szent biblia s a hitigazságok. Amazt is forgatja sokszor, ezeken is töpreng még többször. Folyosója falára maga festi Szűz Máriát a kis Jézussal. Hálósobájának éke Munkácsy Krisztusa. Ágya felett a megfeszített Jézus keresztje. Végrendelete azt kívánja: pap szentelje be sírját és a sírkeresztje ezt hirdesse: Csak a teste.

*Ott a soktornyú város felett, a magányos csöndben Isten újra megérintette lelkét. (...)
Önzetlen, melegszívű embereket küldött hozzá jóbarátokul. És lassan-lassan erőssé fonódott
a szál, mely egri azilumát az égboltozattal, az Istennel a másvilággal ezután már
elszakíthatatlanul, összekötötte.”*

Bródy Sándor így ír hozzá levelében:

*„Géza, te igazi költőnek és valóban kereszténynek születted, úgy is éltél szívedben és a
válladon hordozván a szent jelet.”*

Herczeg Ferenc így emlékezett meg róla a nekrológjában:

*„(Dédapám) A saját tehetségét olyan áhítatos hittel hordozta magával, mint a pap a szent
kelyhet. Úgy érezte, hogy az valami drága és ritka kincs, amely nem is az ő tulajdona, hanem
azé az istené, akit szolgálnia büszkeség és boldogság volt”⁷.*

Kosztolányi Dezső a sír mellett állva ezt mondta: *„Az, ki nemsokára beroskad ebbe a
gödörbe, sohasem félt tőle. Ő énekben vallotta, hogy <egy ajtó bezárul itt a földön, és egy
ajtó kinyílik ott az égben>”* (ez a halál).

Örömmel mondhatom, hogy rajtam kívül ma már egyre többen látják azt az arcot, amit a régi
barátok is láttak.

A Szent István Társulat válogatásai dédapám istenes írásaiból ráirányították a nagyközönség
figyelmét ismét az Istenes Gárdonyi Gézára. Az *Evangéliumi álmok* és a *Tengeren járók
csillaga* ilyen novelláskötetek, az *Útrakészülés* című gyűjtemény ilyen verseskötet.

A Szent Gellért Kiadó *A lélek ébresztése* című kiadványa szintén a keresztény és hívő
Gárdonyi Géza gondolatainak csokra.

Katolikus Rádió *Ars Sacra* műsorában Dr.Cs.Varga István professzor úr hívő emberként tudott
hiteles képet adni az istenes Gárdonyiról.

Köszönöm Nekik, hogy így látnak, láttatnak!

⁷ Pesti Hírlap, 1922.október 31.